

The logo for SORAPS features the word "SORAPS" in a bold, sans-serif font. The letters "S", "O", "R", and "A" are white, while "P", "S", and "P" are orange. The text is set against a dark blue rectangular background. To the left of this background is a vertical bar with an orange top half and a dark blue bottom half. To the right is a horizontal bar with an orange top half and a dark blue bottom half.

SORAPS

Study of religions
against prejudices
and stereotypes

'Forum Internum' & 'Forum Externum' i forbindelse med tros- og religionsfrihed

Intellektuelt Output 2, Unit VI

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Version No.	Author, institution	Date/Last Update
1	Tim Jensen (University of Southern Denmark)	03/12/2018
2	Mette Horstmann Nøddeskou (University of Southern Denmark)	11/12/2018
3	Mette Horstmann Nøddeskou (University of Southern Denmark)	20/12/2018

Fra 'forum internum' til 'forum externum' i tros- og religionsfrihed

Alle kerneartikler vedrørende tros- og religionsfrihed skelner mellem et såkaldt 'forum internum' og et 'forum externum'. Forum internum virker ofte til at være udgangspunktet sammen med individets subjektivitet (som samtidig er en form for 'universel' subjektivitet). Retten til tankefrihed, samvittighedsfrihed og religion, senere religion og tro, herunder retten til at vælge eller ændre sin religion er absolut. Det kan og må ikke begrænses af staten eller nogen anden agent.

Efter disse rettigheder kommer rettighederne knyttet til forum eksternt, alstå retten til at *manifestere* ens tanker, samvittighed, religion og tro alene eller sammen med andre i den private sfære og offentligt.

Her er det vigtigt først og fremmest at blive bekendt med teksterne, hvor disse rettigheder er formuleret mere detaljeret end i FN's 1948-erklæring, artikel 18. Vi kan fx citere henholdsvis 1966's internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder (ICCPR), artikel 18:

1. Alle har ret til frihed i forhold til tanke, samvittighed og religion. Denne ret skal omfatte friheden til at have eller adoptere en religion eller tro efter eget valg; frihed til enten individuelt eller i fællesskab med andre, offentligt eller privat, at manifestere sin religion eller tro på tilbedelse, overholdelse, praksis og undervisning.
2. Ingen er underlagt tvang, der vil svække friheden til at have eller adoptere en religion eller tro efter eget valg.
3. Frihed til at manifestere sin religion eller overbevisning kan kun være underlagt de begrænsninger, der er foreskrevet i loven og er nødvendige for at beskytte den offentlige sikkerhed, orden, sundhed, moral eller andre menneskers grundlæggende rettigheder og friheder.
4. De stater, der er parter i den nuværende pagt, forpligter sig til at respektere forældre eller værgers frihed til at sikre deres barns religiøse og moralske uddannelse i overensstemmelse med deres egen overbevisning.

Og i the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms fra 1950 ('Konventionen'), Article 9:

1. Enhver har ret til frihed i forhold til tanke, samvittighed og religion. Denne ret omfatter frihed til at ændre sin religion eller tro; frihed til enten alene eller i fællesskab med andre, offentligt eller i den private sfære, at manifestere sin religion eller tro, i tilbedelse, undervisning, praksis og overholdelse.
2. Frihed til at manifestere sin religion eller tro er kun underlagt de begrænsninger, der er fastsat i loven og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den offentlige sikkerhed, til beskyttelse af den offentlige orden, sundhed eller moral eller til beskyttelse af andres rettigheder og friheder.

Det må bemærkes, at denne ret på mere end én måde er "sekundær" til det første absolutte, og det er ikke absolut. Det kan, som det fremgår af teksterne, begrænses af staten med henvisning til, hvad

der anses for nødvendigt i et demokratisk samfund af hensyn til den offentlige sikkerhed, til beskyttelse af den offentlige orden, sundhed eller moral eller til beskyttelse af rettigheder og frihed for andre. Retten til begrænsning er dog en ret, der ikke kan udøves, medmindre loven foreskriver det.

Det skal således bemærkes, at selv om religion og/eller tro har en særlig status og er specifikt beskyttet, viser menneskerettighedsartiklerne også, at religion og/eller tro skal underordnes noget andet, noget endnu mere 'fælles', værdifuld og vigtig for individet, individets velbefindende, samfundets og statens tilstand og trivsel: (ikke-religiøs) lov, (ikke-religiøs) demokrati, (ikke-religiøs) offentlig sikkerhed (ikke-religiøs) offentlig orden, (ikke-religiøs) sundhed, (ikke-religiøs) moral og - ikke mindst - andres rettigheder og frihed - det være sig religiøse eller ikke-religiøse rettigheder for andre.

Statens sekulære lov er således uden tvivl over religion og uanset religiøs "lov", som kan være forbundet med religiøs tro og praksis. Uanset religion og religiøs lov, tro og praksis skal de finde deres underordnede sted inden for rammerne af den sekulære lov og stat samt totaliteten af menneskerettighederne.

Hvad angår definitionen af, hvad der udgør manifestationer, ofte differentierede såvel som forbundet med angivelsen af henholdsvis "undervisning", "praksis", "tilbedelse" og "overholdelse" (de fire mest almindelige udtryk, der anvendes på en eller anden måde, omfatter den såkaldte 'manifestation af religion'), kan vi kun henvise til 'Generel comment 22' og EU's retningslinjer.

Hvad angår den måde, som Domstolen og den enkelte anfører inden for f.eks. EU håndterer og administrerer religionsfrihed som beskrevet i f.eks. Konventionen - herunder hvordan domstolen og de nationale domstole anvender deres retstraditioner og måder at redegøre for de mange tilfælde, hvor retten til manifestation er anfægtet, hvad enten det er staten eller enkeltpersoner eller grupper. Der kan også henvises til andre værker om dette emne, ikke mindst Evans 2009.

I forordet er der nævnt nogle få tilfælde, hvor nogle af dem også beskæftiger sig med måder, hvorpå religionen, religiøse overbevisninger, religiøse følsomheder og retten til religionsfrihed eller trosfrihed er i konflikt med f.eks. den lige så vigtige ret til ytringsfrihed (herunder pressefrihed), og vi kan ikke andet end henvise til sådanne tilfælde som beskrevet i den relevante litteratur. Det er imidlertid klart, at dette er et af de mest anfægtede områder: Når majoritetsreligioner såvel som minoritetsreligioner skal praktiseres, skal de leve sammen - og det skal gøres inden for rammerne af en sekulær stat.

Her finder vi debatter og diskussioner og konflikter forbundet med f.eks. udtrykt, ikke blot kritik af religion, men måske endog fornærmelse, latterliggørelse og gudsbespottelse af det, der af nogle religiøse mennesker ses som "helligt"; det være sig objekter, billeder (guder, grundlæggere osv.), bygninger, ritualer eller endog religiøse følelser og overbevisninger.

Eksempler kan være tegningerne af Muhammad i den såkaldte danske "Muhammedkrise"; masser af film og malerier af Jesus og Maria (hans mor ifølge den kristne mytologi), de russiske politiske handlinger fra Pussy Riot og lignende. Alt hvad angår blasfemilovgivning (der stadig findes i nogle

europæiske stater, men afskaffet i mange andre), til internationale og FN-diskussioner om visse muslimske ønsker om at beskytte religion og religiøse følelser mod enhver form for kritik.

Dette er i øvrigt hvor man finder alle sager relateret til forbud (eller ønsker om forbud) af den form for manifestation, der viser sig i iførelsen eller opbygning af noget, der ses som knyttet til religion og religiøs praksis og overholdelse: hovedtørklæder og (for at undgå beskyldninger om diskrimination) alle andre synlige religiøse symboler i offentlige skoler og f.eks. i danske retssale; opførelsen af minareter på moskeer i Schweiz eller andre steder; kaldet til bøn fra lignende bygninger med minareter; burkaer; og (igen for at undgå beskyldninger om diskrimination) lignende tøj og hovedbeklædning, der dækker ansigtet i det offentlige rum (og på offentlige strande, jf. den franske 'burkini'-debat). Problemet med sikker, der ønsker at bære en turban på arbejdspladser, hvor en hård hat (hjelm) ellers er et must, er et andet eksempel.

Herudover har vi sagerne knyttet til f.eks. brugen af Sikh-'kirpanen' (en kniv / lille dolk - en af de obligatoriske fem k'er, der skal bæres af en initieret Sikh) på offentlige steder, hvor det ellers er forbudt at gå med kniv for andres sikkerhed (Jensen 2011). Ritual omskæring (ikke kun piger og kvinder (kaldet FGM: 'female genital mutilation' (kvindelig lemlæstelse) og dermed skadelig for pigers og kvinders sundhed), men også af jødiske og muslimske drenge, er endnu et problem, der er genstand for debat.

I det sidstnævnte tilfælde er barnets rettigheder (til at vælge sin egen religion, at have kontrol over sin egen krop og dens integritet og ikke at lide unødvendig smerte) desuden i strid med retten til manifestationen af religion i form af denne rituelle praksis og med forældrenes ret til at opdrage deres barn inden for deres religiøse tradition.

Sidstnævnte, selvfølgelig, jf. sidste afsnit i ICCPR artikel 18 er en ret til forældrene, der ikke sjældent spiller en afgørende rolle, når stater håndterer religiøs uddannelse i forhold til både private og offentlige skoler. Hvor som helst staten beskytter og måske fremmer tilstødende religiøs uddannelse, skal der - med henvisning til barnets frihed og forældrene med hensyn til religion - være en opt-out-mulighed eller et andet alternativt emne, der kan tilbydes (f.eks. Religiøs religionsuddannelse, filosofi og/eller etik).

Uanset hvor staterne tilbyder obligatorisk ikke-religiøs og ikke-konfessionel religionsuddannelse, skal staten enten sørge for, at der er mulighed for opt-out eller at den udbudte religiøse uddannelse er i overensstemmelse med en af domstolen afsagt ret om, hvordan religiøs uddannelse skal være for at være obligatorisk: "objektiv, kritisk og pluralistisk" (jf. Jensen 2005), dvs. den måde, den normalt praktiseres på, hvis den er baseret på det akademiske studium af religion. Det er også den måde, der er foreskrevet af den amerikanske højesteret med hensyn til religiøs uddannelse i offentlige skoler i USA.

Med hensyn til det, vi før nævnte: den mulige konflikt tydelig mellem forældrenes ret og statens ønske om at bruge skoler og religiøs uddannelse for at bane vejen for tolerance over for religion, bekæmpe stereotyper forbundet med religion og til at etablere et fredeligt og menneskerettighedsbaseret civilsamfund og en veluddannet borger.

Sidst men ikke mindst er det naturligvis muligt at nævne diskussionerne i forbindelse med den religiøse praksis inden for mange religioner forbundet med mad: reglerne og praksis med hensyn til slagtning af dyr i både jødedom og islam betragtes som krænkelser af "rettighederne" for dyr, der ikke lider, og spisning af halal- eller kosherfødevarer i børnehaver, skoler, hospitaler og fængsler diskuteres ofte.

Litteratur (et udsnit)

An-Na'im, A. A. 1996, "Islamic Foundations of Religious Human Rights" in: J.J. Witte & J. D. Van der Vyver (eds.), *Religious Human Rights in Global Perspectives: Religious Perspectives*, Martinus Nijhoff Publishers: Boston

Evans, M. D. 2009, *Manual of the Wearing of Religious Symbols in Public Areas*. French edition: *Manuel sur le port de symboles religieux dans les lieux publics*. Council of Europe Publishing: Strasbourg Cedex

Binderup, L. & T. Jensen (eds.) 2005, *Human Rights, Democracy & Religion*, The Institute of Philosophy, Education and the Study of Religions, University of Southern Denmark: Odense
Hackett, R.I.J. 2005, "Human Rights and Religion: Contributing to the Debate", in: Binderup, L. & T. Jensen (eds.), *op.cit.* 7-21

Halliday, F. 1996, "Human Rights and the Islamic Middle East", in: Halliday, F. *Islam and the Myth of Confrontation*, Tauris: London, 133-159

Lassen, E.M. 2005, "International Human Rights Law and the Bible: Two International Norm-Setting Standards of the Modern World", in: Binderup, L. & T. Jensen (eds.), *op.cit.* 84-97

Lassen, E.M. 2016, "The EU and Religious Minorities Under Pressure", in: Benedek, W. et al. (eds.), *European Yearbook on Human Rights 2016*, Intersentia: Antwerp-Vienna-Graz, 159-172

Mayer, A. 1998, "Islamic Reservations to Human Rights Conventions. A Critical Assessment" in: Rutten, S. (ed), *Human Rights and Islam, teksten van het op 6 juni 1997 te Leiden gehouden vijftiende RIMO-symposium*: Leiden

Mayer, A. 1999, *Islam and Human Rights*, 3rd ed., Westview Press: Boulder

Skovgaard-Petersen, J. 2005, "Islamist Responses to Human Rights: The Contribution of Muhammad al-Ghazzali", in: Binderup, L. & T. Jensen (eds.), *op.cit.* 116-126

Sherwood, Y. 2015, "On the Freedom of the Concepts of Religion and Belief", in: Sullivan, W.F. et al. (eds.), *op. cit.* 29-44

Sullivan, W.F. et al. (eds.) 2015, *Politics of Religious Freedom*, University of Chicago Press: Chicago & London